

העלאווים: דת

מיסחורית -

ועוצמה פוליטית

בשבוע האחרון חזרו וזנשו התנגשויות הדמוסיות בין המוסלמים סונים לבין העלאווים בעיר הנמל אל-אסד (לדקה) שבמערב סוריה. מהומות אלימות התפשטו גם לעיר הצפונית הגדולה חלב (אל-חלב) ולפי דיווחים מקומיים של אנשי התשתית, הורגשה תסיסה בן-עדתית אף במחוזות חומס והמאת. בשלב זה נראה כי מהומות שכנה, אבל אין לדעת מה יולד יום.

מיהם העלאווים ומהו משקלם המדיני והצבאי בסוריה? על דעת רוב המומחים, העלאווים (או הנוצריים) הינם עדת-המיעוט הגדולה ביותר בסוריה בהשוואה לרוב המוסלמי-סוני. אומדן נדיב לשנת 1979 נוקב ב-8,210,000 אזרחים סורים, מתוכם 985,000 עלאוויים (כ-12 אחוז מאוכלוסיית המדינה). העלאווים מתגוררים במקומות בצפון-מערב סוריה. כמה אלפים שוכנים בתחומיה הדרום-מזרחיים של תורכיה, בחבל אל-אסנדרטה וקוליקה, וקבוצות קטנות יותר מצויות בלבנון ובירדן. בתחומים הגדולים-הישראלי מצויים שני כפרים עלאוויים נטושים באזור הבנייה (עירפית ועוורה) וכפר שלישי מאוכלס על גדות נחל שניר (הצבאני), הלוא הוא ע'ז'ר. אולם, כאמור, רובם המכריע של העלאווים מאכלס את הרי העלאווים (נוצריים) שבצפון-מערב סוריה, ומחוזות לאד'קיה, חומס והמאת. עובדת-מפתח להבנת המהומות האחרונות היא, שבעוד מחוז לאד'קיה מקרוב העלאווים כ-75 אחוזים מכלל האוכלוסייה, הרי שבבירת-המחוז עצמה, עיר-הנמל הראשית של סוריה, הוא 200 אלף נפש, אינם אלא מיעוט בקרב האוכלוסייה המוסלמית-סונית.

מ א ת
ד"ר עמיהוד
ישראלי

חאפז אל-אסד
עשר שנות יציבות

חלאה ג'יד
הדחה ומעצר

בשבוע שעבר פרצו מהומות דמים בין המוסלמים סונים לבין העלאווים במערב סוריה □ מיהם העלאווים? מה הם יסודות אמונתם הסודית? □ כיצד הגיעו לצמרת השלטונית בסוריה? □ מדוע התמקדו המהומות בעיר-הנמל לאד'קיה?

בהדרגה את הוירה לשני רבאי-אלפים עלאוויים בהתגושש שותם על הככרה השלטונית, החל מסתיו 1964: מוחמד עומראן וצאלה ג'יד. ידו של ג'יד היתה על העליונה, ובפברואר 1966 עמד בראש הפיכה מוצלחת, שהדיחה את אנשי האגף האזרחי הממוריסטית של המפלגה, והצמיד את סוריה לדפוסי מימשל' ומשק מרכסיסטיים, תוך שיתוף-פעולה הדוק עם בריה"מ-מועצות. הקצנתה של סוריה בהנהגתו של ג'יד ותבוסת צבאה במלחמת ששת הימים, החלישו את מעמדו והקילו כנגדו את חאפז אל-אסד, איש הצבא העלאווי השלישי במשולש הפוליטי-צבאי של נהגת הבעת' הסורי. מאבקי-הכוח על הנהגה התחדשו והסתיימו בנובמבר 1970, לאחר (בסוף בעמוד 35)

קצונת-הביניים, ולהלן — טיפסו גם למדרגים הגבוהים יותר. כך למשל, כבר בשנת 1950 מונה עלאווי — מוחמד חסן נאצר — למפקד חיל האוויר הסורי ונרצח באותה שנה; והוא הדין בקול"מ ע'סאן ג'יד, עלאווי מפעילי המפלגה הלאומית הסורית, שנרצח בשנת 1957. הופעתה של מפלגת התחיה הערבית הסוציאל-ליסטית (בעת), שהעדיפה ערכים חילוניים-לאומניים והצניעה את הויקה לאיסלאם, נחטבה אפיק רחב להצטרפות בני-מיעוטים סורים (בלתי סורים) לשורות המפלגה, והדברים אמורים במיוחד בקצינים עלאוויים. במרוצת שנות ה-60 השכילו קציני הצבא הבעת'יסים טים להשתלט על עמדות המפתח של המפלגה והמימשל. מאבקי-הכוח האלימים, שניטשו בצמרת הבעת', פינו

העלאווים

הבוסת תסיבת השריון הסורית, פולשה לירדן: ג'יד אסד השפיל למתן במרוצת שלטונו את מכתש-החל' כמנהיג כלל-סורי, תוך הצנעת מוצאו העלאווי דימויו כמוסלמי-שיעי סורי, תוך צנעת מוצאו העלאווי דימויו תרמה רבות ליקרותו ולביסוס שלטונו. גם מלישת ה"צבא הסורי לליקרתו ולביסוס שלטונו. גם מלישת ה"שול" בין הנוצרים היריבים, וזכתה את אסד בתדמית פרגמטית ופקוחה. במקביל, חיוק אסד את הרעיונות שליטתו על מוקדי-הכוח בצבא ובמדינה במתכונת ה"נפויסטיית המוכרת: מינוי בני-משפחתו ואנשי שלטונו העלאווים לתפקידי פיקוד וחלישה, והקמת כוח רב-משימתי מיוחד, בפיקודו של אחיו — רפעת אסד — לכיבוש שריפתו של אחיו — רפעת אסד — מיצער (גודד מחובר של אנשי קומנדו) — התעצם בהדרגה לממדי עוצמה, המפעילה נטקיים, שריון מסור-קים ומפציצים, המצויה בכוננות-מיבצעית גבוהה.

כוח רפעת אסד הוחש בימים אלה לערי צפון-מערב סוריה לרכא את מהומות-הדמים הבין-עדתיות, שרא-שיתן נטבח שבוע בבית הספר לקצינים בחלב והמשכן בהתנגשויות הבלתי פוסקות בין העלאווים והסונים, בעיירת בלאד'קיה. התמקדות שפיתוחים והסונים, עזרת בלאד'קיה נובעת, כאמור, מהעובדה הבין-העמיתית הנוצרת זו — כשני שלישים מכלל אוכלוסיית העלאווים מיעוט נוצרי; ואלה חולשים על מרבית עמדות הסדר השרותים והניהול בעיר, ואילו העורף המחוץ של לאד'קיה מאוכלס, רובו ככולו, עלאוויים כפריים-עניים, שחלקם העסק באריסות על אדמות העירוניים. המתחים האלימים שהתפרקו לאחרונה בעיר ובמחוז, ניזונים לא רק מהיריבות הבין-עדתית בעיר עלאווי במחוז מסורתיים, חברתיים וכלכליים, בין רוב גים מפערים מסורתיים, ובמדינה כולה, אלא גם ניים לקפריים ובהיגיונות (המוסלמית-סונית ברובה) לבין רובד-המוצא הכפרי של הקצונה העלאוויית. שכתה לתנאי-העדרה וקידום תחת שלטונו של אסד ובעיר-בריתה.

יש להניח, שחידושיהם הנאמנות של האחים אסד יצליחו לרכא מרי אזרחי גרידא, שאלה אחרת היא אם לא התפשטו ממדי התסיסה האנטי-עלאוויית בשדרותיו השונות של הצבא הסורי. תשובה חיובית לכך עשויה להעמיד בסכנה את עשור השנים היציבות-יחסית של

□ מנהגי-אלימות וחגים נוצריים

מעט מאוד ידוע על מוצאה של העדה וסתריותה. אחת הגיסות קובעת, שהעלאווים נשמרו באזורם ההרי כצבאני אחד העממים הכנעניים מנמיקדם, וקיימו בדיהם רבים ממינהגי האלילות הסורית העתיקה. בימי הביניים, טוענת גירסה זו, התאסלמו העלאווים לפי האסכולה השיעית-איסמילית, אך פרשו להלן מהאיסלאם, ובדומה לדרוויים — הפכו לעדה נפרדת, השומרת על עיקרי אמונתה בסודיות ונתנת מקבלת גריה. ראשי הדת העלאוויית מתירים למאמיניה להעדיף פנים כמוסלמיים-שיעים כדי לקיים את השייר-הדומים בתוך הרוב המוסלמי-סוני העוין. על דעת רוב החוקרים, אין טעם בהתפלגות העלאווים מהאיסלאם — השיעי, אולם מוסקט סבה על המרכיבים הדתיים — מוסלמיים, נוצריים ואליילים — וששיעור כבורתם בעדה העלאוויית הדוים. חוקרים נוצרים, למשל, מצביעים על איועו התגים הנוצריים העוקרים על ידי העלאווים, כגון חג המולד, ראש השנה הנוצרי, טבילת ישו, יום ה'הלל' וכן הפסחא והשבועות. מנגד — סיגלו לעצמם העלאווים חגים ומועדים שיעיים רבים, בולטת מכל היא קדושת השילוש העלאווי, המתבטאת בשלוש האותיות ע"י, מ"ם ו"ש"י, שהן ראשי התיבות של על, מוחמד, סלמאן, איסיסה בין שלוש האישים האלוהיים הללו מהווים את תעלומת "ע"מ"ש", היינו את הרז החשוב ביותר, הגלגל לאמאניים המועטים המוכנסים בסוד קודש-הדת העלאוויית. יסודות אליילים בדת העלאוויית מבצבים בדבקות בירח או בשמש כסמליות. ברומה לדרוויים, מאמינים העלאווים בגלגול שניות ונחלקים לכלל הדידות (הרוב, שאינם בקיאים ברוי הדת) לעומת הבהיריים (המיעוט, שנהירים להם עקרי הדת). מלבד זאת, מפולגים העלאווים לארבע תתי-כתות.

מבחינה היסטורית — נהגו העלאווים ממעמד מוגן מטעם השליטים הממלוכיים של סוריה (במאה ה-14), בניגוד לדרוויים שהתנסו בתן המיעוטים האחרים. יש לייחס זאת, כנראה, לעובדה שהעלאווים עיבדו את אדמות המוסלמים בתחומי-המושם ושימשו מעין צמיתים לבעלי האחוות הסוניים. מסתבר, שהיה זה נוהג עתיק יומין, שנשמר עד לזמן החדש ועד להפיכת מלכות ה'בעת' (1963) בסוריה העצמאית. גם בתקופה התורכית-עות'מאנית נהגו העלאווים מאוטונומיה מסוימת, אולם ממחצית המאה ה-19 ואילך, הוחרם מצבם: לתורכים הכיבו עולם ואילצום להישפט בבתי-דין מוסלמיים סוניים. בתקופת המנדט הצרפתי על סוריה הוטב מצבה של העדה, שכן הצרפתים, האמונים על מדיניות ה'הפרד ומשול', הכירו בחבל העלאווים כמדינה אוטונומית בגבולות מחוז לאד'קיה, מייד לאחר גירושם של הנסיך פייצל מדמשק (אוגוסט 1920). מדינת העלאווים הוסיפה להתקיים בחסות הצרפתים, שפיצלו את מחוזות סוריה חוזר ופעל (1920—1922), ושלטונת המנדט הצרפתי עשו רבות לטיפוח העלאווים מבחינה כלכלית ותרבונית, בלבט כלפי מיעוטים (מארוניים, דרוויים ואחרים). בשנת 1936 הכירה צרפת במפורש בהכללת חבלי הרי הדרוויים והרי העלאווים בתחומי הריבונות הסורית לעתיד לבוא, אולם הותירה אוטונומיה-למחצה בשני החבלים האלה. משנתעררו הסדרים של הסכם 1936, שלא אושר על ידי דמשק, חזרו והרחיבו הצרפתים, בקיץ 1939, את האוטונומיה הבלגית של חבל-העלאווים, רק בשנת 1944. לאחר ביטול המנדט הצרפתי, בוטל מעמדו המיוחד של החבל והוא מוגז אינטגרלית במדינה הסורית הריבונית.

□ מסלול קידום אישי לבני-מיעוטים

כאמור, טיפחו הצרפתים בשעתו את בני-המיעוטים בלבט ועודדו אותם להתגייס למסורת המיליציות המירדות, שאומנו והונגו בידי קצינים צרפתיים. עובדה זו מסבירה, בדיעבד, את שליטתם של המארוניים על צבא לבנון (עד למלחמת האזרחים האחרונה) ואת משקלם הניכר של הקצינים העלאווים (והדרוויים בעבר) בצבא סוריה העצמאית. מדיניות זו נועדה לבלום את המגמות הלאומיות של בני הרוב הסוני. יתרה מזאת: מסלול הקידום האישי והכלכלי הנוח ביותר לבני-המיעוטים, בעיקר לכפריים עלאוויים, הת בטא בהתגייסות השרות-קבע בצבא סוריה. נוכח הראדיקליזציה המתמדת והתהפכות האישיות בצבא סוריה, תפסו בהדרגה עלאוויים ודרוויים את דרגות